

ТЪЛКУВАТЕЛНО РЕШЕНИЕ

4/2023 г.

гр. София, 16.06.2025 год.

Върховният касационен съд на Република България, Общо събрание
на Гражданска колегия в съдебно заседание на 29 май 2025 год., в състав:

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ОСГК:
ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ВКС и
РЪКОВОДИТЕЛ на ГРАЖДАНСКА КОЛЕГИЯ:

МИМИ ФУРНАДЖИЕВА

ПРЕДСЕДАТЕЛИ НА ОТДЕЛЕНИЯ:

СНЕЖАНКА НИКОЛОВА

ДИЯНА ЦЕНЕВА

ВЕСКА РАЙЧЕВА

ЧЛЕНОВЕ:

1. МАРГАРИТА СОКОЛОВА

2. ПЛАМЕН СТОЕВ

3. СВЕТЛАНА КАЛИНОВА

4. ГЪЛЪБИНА ГЕНЧЕВА

5. МАРИО ПЪРВАНОВ

6. ЕМИЛ ТОМОВ

7. БОНКА ДЕЧЕВА

8. ЖИВА ДЕКОВА

9. КАМЕЛИЯ МАРИНОВА

10. ЗДРАВКА ПЪРВАНОВА

11. ТЕОДОРА ГРОЗДЕВА

12. ИЛИЯНА ПАПАЗОВА

13. ВЕЛИСЛАВ ПАВКОВ	29. ЕМИЛИЯ ДОНКОВА
14. ВЕСЕЛКА МАРЕВА	30. ФИЛИП ВЛАДИМИРОВ
15. БОРИС ИЛИЕВ	31. МИЛЕНА ДАСКАЛОВА
16. БОЯН ЦОНЕВ	32. ТАНЯ ОРЕШАРОВА
17. МАРГАРИТА ГЕОРГИЕВА	33. МАРИЯ ХРИСТОВА
18. ДРАГОМИР ДРАГНЕВ	34. СОНЯ НАЙДЕНОВА
19. ВЛАДИМИР ЙОРДАНОВ	35. ДЖУЛИАНА ПЕТКОВА
20. ГЕНИКА МИХАЙЛОВА	36. ЯНА ВЪЛДОБРЕВА
21. ДИМИТЪР ДИМИТРОВ	37. АТАНАС КЕМАНОВ
22. ДАНИЕЛА СТОЯНОВА	38. НАТАЛИЯ НЕДЕЛЧЕВА
23. ГЕРГАНА НИКОВА	39. ДИАНА КОЛЕДЖИКОВА
24. МАЙЯ РУСЕВА	40. БОРИС ДИМ. ИЛИЕВ
25. ГЕНОВЕВА НИКОЛАЕВА	41. НЕВИН ШАКИРОВА
26. ВАНЯ АТАНАСОВА	42. РАДОСТ БОШНАКОВА
27. АЛЕКСАНДЪР ЦОНЕВ	43. ХРИПСИМЕ МЪГЪРДИЧЯН
28. РОЗИНЕЛА ЯНЧЕВА	

при участието на секретаря Даниела Цветкова
постави за разглеждане тълкувателно дело № 4 по описа за 2023 г. на
Общото събрание на Гражданска колегия, докладвано от съдия ВЕСЕЛКА
МАРЕВА

Тълкувателното дело е образувано по реда на чл.128, ал.1 ЗСВ с
разпореждане на Председателя на Върховния касационен съд от
18.12.2023г. по въпроса: **Допустим ли е иск по чл.75, ал.2 ЗН за
нищожност на делба, ако тя е допусната, но все още не е извършена?**

По въпроса е налице противоречива практика на състави на
Върховния касационен съд в определения, постановени по чл. 274, ал.3
ГПК.

Приема се в една група определения, че искът за прогласяване
нищожност на делба поради неучастие на съсобственик е допустим и
тогава, когато делбата е допусната, но все още не е извършена.

В друга група се застъпва тезата, че за да е допустим искът по чл.
75, ал.2 ЗН делбата следва да е извършена, а не само да е допусната с
влязло в сила решение.

Общото събрание на Гражданска колегия на Върховния касационен съд намира следното:

Отговорът на поставения за тълкуване въпрос изисква съобразяване със същността и целите на производството по съдебна делба. Делбата е особено исково производство по прекратяване на съсобственост върху определено имущество. С нея се реализира правото на делба на всеки съсобственик, така че той да получи реален дял от имуществото или неговата парична равностойност. Производството се развива в две фази. Във фазата по допускане на делбата се разрешават въпросите: кои имоти ще се делят, кои лица са техни съсобственици и какви са дяловете им в съсобствеността. По тези въпроси решението по допускане на делбата се ползва със сила на пресъдено нещо и те не могат да бъдат пререшавани след влизането му в сила. Втората фаза на делбата е по нейното същинско извършване - съсобствеността се прекратява посредством някой от предвидените в закона способи: съставяне на разделителен протокол и теглене на жребий, разпределяне на имотите между съсобствениците от съда, възлагане на неподеляемо жилище срещу заплащане на уравнение или изнасяне на имотите на публична продажба. В тази фаза съдът е обвързан от решението по допускане на делбата и може да я извърши само между лицата, посочени в това решение.

Крайната цел на делбата е ликвидиране състоянието на съсобственост върху определено имущество и тя може да бъде постигната само ако в нея участват всички притежатели на правото на собственост. Затова участието на всички съсобственици е изискване за валидност на делбата. Разпоредбата на чл. 75, ал.2 ЗН прогласява за изцяло нищожна делбата, извършена без участието на някой от сънаследниците, респ. съсобствениците /съгласно препращането на чл. 34, ал.2 ЗС/. На тази нищожност може да се позове както неучаствалият в делбата, така и участвалите съсобственици, включително чрез предявяване на иск за прогласяване на нищожността. Спорният въпрос е в кой момент е допустимо да се предяви този иск - дали е необходимо нищожната делба да е извършена с влязло в сила решение по втората фаза или е достатъчно делбата да е допусната с влязло в сила решение, но още да не е приключила фазата по извършването ѝ.

Общото събрание на Гражданска колегия на Върховния касационен съд намира за правилно становището, че искът по чл. 75, ал.2 ЗН е допустим и когато делбата не е приключила с влязло в сила решение

по втората фаза, но е постановено влязло в сила решение по допускането ѝ. Съображенията за възприемане на това становище са следните:

Първият аргумент произтича от историческото и систематично тълкуване на разпоредбата. Към момента на приемане на правилото на чл. 75, ал.2 в Закона за наследството от 1949 г. е в сила Закона за гражданското съдопроизводство /ЗГС/ от 1930 г. В част III, глава IX от него са уредени както доброволната, така и съдебната делба. Съгласно чл. 978 ЗГС съдебната делба се допуска с определение, което подлежи на обжалване само ако делбата не е допусната. В ГПК от 1952г. съдебната делба е уредена отделно от доброволната, като особено исково производство. Предвидено е, че първата фаза приключва със съдебно решение, но до измененията от 10.11.1961 г. решението по допускане на делбата не подлежи на обжалване /чл. 284/, а недоволният съделител следва да предяви с иск в едномесечен срок възраженията си срещу това решение. Едва след измененията в производството по съдебна делба от 1961 г. се приема обжалваемост на решението по допускане на делбата и е безспорно, че то се ползва със сила на пресъдено нещо. Така че, до реформата от 1961 г. първата фаза на делбеното производство приключва с акт, който е с различни последици в сравнение с решението по допускане на делбата по чл. 344, ал.1 от сега действащия процесуален закон. При съобразяване на горното се налага извод, че използваният в чл. 75, ал.2 ЗН израз „извършена“ делба е целял да обхване както доброволната, така и съдебната делба, и към момента на приемане на разпоредбата не е имало необходимост от разграничаване дали делбата е само допусната или вече е извършена.

При сега действащата уредба на съдебната делба е безспорно, че силата на пресъдено нещо на решението по допускане на делбата е пречка да бъдат конституирани във втората фаза на делбата съделители, които не са участвали в първата. Порокът, обуславящ нищожност на делбата по чл. 75, ал. 2 ЗН, а именно неучастието на съсобственик, се проявява с влизане в сила на решението по допускане на делбата и не може да бъде саниран във фазата по извършването ѝ. Затова от същия момент - когато влезе в сила решението по допускане на порочната делба, възниква и правният интерес да се признае нейната нищожност съгласно чл. 75, ал. 2 ЗН.

Да се приеме, че правен интерес не е налице поради възможността неучастващият да се защити с други правни средства, е ограничително. Вярно е, че той винаги може да предяви нов иск за делба, но е възможно да не желае такава. Допустимо е да предяви и иск за

установяване на правата си в съсобствеността или иск за разпределение на ползване, или за заплащане на обезщетение за лишаване от ползването. Тези иски защитават различни правомощия на правото на собственост, но не и интереса от разкриване действителното правно положение между съсобствениците чрез прогласяване нищожността на делбата. В тези производства въпросът дали е нищожна делбата поради неучастие на съсобственик се разрешава инцидентно (като преюдициален въпрос), без да е обхванат от силата на пресъдено нещо. Така че, не може да се отрече интересът на неучаствалия в делбата съсобственик да предяви иск за установяване нищожност на делбата, ако тя е допусната, но все още не е извършена. В противен случай, ако той е длъжен да чака окончателното приключване на делбения процес, това ограничава правото му на защита, а нарушава и принципа за процесуална икономия. Ясно е, че извършването на делбата може да продължи дълго във времето. Във втората фаза на делбата се предявяват претенции по сметки, разглеждането на които се отразява на бързината на процеса. Възможно е също така страните да не внесат разноските, необходими за движение на делото и то да бъде внесено в архив. Тогава приключването на процеса е непредвидимо във времето. Тези обстоятелства, съпътстващи развитието на делбения процес, пречат на неучастващия в делбата съсобственик да упражни своевременно и ефективно правото си да установи нищожността на делбата. Затова изчакването делбата да бъде извършена с влязло в сила решение, за да се предяви искът по чл. 75, ал.2 ЗН представлява загуба на процесуално време и е неоправдано.

Същото се отнася и до участвалите в нищожната делба съсобственици. Те също имат интерес да искат прогласяване на нищожността и не могат да бъдат принуждавани да продължават извършването на делба, за която е ясно, че е нищожна. С предявяването на иска по чл. 75, ал. 2 ЗН ще се внесе яснота в отношенията помежду им и ще се избегнат последващи усложнения и допълнителни разноски, произтичащи от извършването на нищожната делба - възлагане или поставяне в дял на имот, което няма да произведе вещно действие, извършване на плащания за уравниение, които ще се окажат недължимо платени и ще подлежат на връщане, плащане на държавни такси и други подобни. При уважаване на иска по чл. 75, ал.2 ЗН делбеният съд, който е длъжен да зачете влязлото в сила решение, следва да прекрати производството по извършване на признатата за нищожна делба.

Изложеното налага извод, че използваният в чл.75, ал. 2 ЗН израз „когато делбата е извършена“ не следва да се тълкува езиково буквално, а логически - в съответствие с разума и целта на закона. Искът за прогласяване нищожност на делбата цели да установи, че съществува съсобственик, който не е включен като съделител в делбата. А въпросът кои са съделителите - съсобственици се разрешава със сила на пресъдено нещо с решението по допускане на делбата. Затова е допустимо искът да се предяви след като делбата е допусната с влязло в сила решение, без все още да е извършена.

По тези съображения Общото събрание на Гражданска колегия на Върховния касационен съд

Р Е Ш И:

Допустим е иск по чл.75, ал. 2 ЗН за нищожност на съдебна делба, ако делбата е допусната с влязло в сила решение, но все още не е извършена.

ПРЕДСЕДАТЕЛ на ОСГК:

ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и

РЪКОВОДИТЕЛ на ГРАЖДАНСКА КОЛЕГИЯ:

МИМИ ФУРНАДЖИЕВА.....

ПРЕДСЕДАТЕЛИ НА ОТДЕЛЕНИЯ:

СНЕЖАНКА НИКОЛОВА.....

ДИЯНА ЦЕНЕВА.....

БЕСКА РАЙЧЕВА.....

ЧЛЕНОВЕ:

1. МАРГАРИТА СОКОЛОВА.....	24. МАЙЯ РУСЕВА.....
2. ПЛАМЕН СТОЕВ.....о.м...	25. ГЕНОВЕВА НИКОЛАЕВА.....
3. СВЕТЛАНА КАЛИНОВА.....о.м...	26. ВАНЯ АТАНАСОВА.....
4. ГЪЛЪБИНА ГЕНЧЕВА.....	27. АЛЕКСАНДЪР ЦОНЕВ.....
5. МАРИО ПЪРВАНОВ.....	28. РОЗИНЕЛА ЯНЧЕВА.....
6. ЕМИЛ ТОМОВ.....	29. ЕМИЛИЯ ДОНКОВА.....о.м...
7. БОНКА ДЕЧЕВА.....	30. ФИЛИП ВЛАДИМИРОВ.....
8. ЖИВА ДЕКОВА.....	31. МИЛЕНА ДАСКАЛОВА.....
9. КАМЕЛИЯ МАРИНОВА.....	32. ТАНЯ ОРЕШАРОВА.....
10. ЗДРАВКА ПЪРВАНОВА.....	33. МАРИЯ ХРИСТОВА.....
11. ТЕОДОРА ГРОЗДЕВА.....	34. СОНЯ НАЙДЕНОВА.....
12. ИЛИЯНА ПАПАЗОВА.....	35. ДЖУЛИАНА ПЕТКОВА.....
13. ВЕЛИСЛАВ ПАВКОВ.....	36. ЯНА ВЪЛДОБРЕВА.....
14. ВЕСЕЛКА МАРЕВА.....	37. АТАНАС КЕМАНОВ.....
15. БОРИС ИЛИЕВ.....	38. НАТАЛИЯ НЕДЕЛЧЕВА.....
16. БОЯН ЦОНЕВ.....	39. ДИАНА КОЛЕДЖИКОВА.....
17. МАРГАРИТА ГЕОРГИЕВА.....	40. БОРИС ДИМ. ИЛИЕВ.....
18. ДРАГОМИР ДРАГНЕВ.....	41. НЕВИН ШАКИРОВА.....
19. ВЛАДИМИР ЙОРДАНОВ.....	42. РАДОСТ БОШНАКОВА.....
20. ГЕНИКА МИХАЙЛОВА.....о.м...	43. ХРИПСИМЕ МЪГЪРДИЧЯН.....
21. ДИМИТЪР ДИМИТРОВ.....	
22. ДАНИЕЛА СТОЯНОВА.....	
23. ГЕРГАНА НИКОВА.....	

Особено мнение по тълк.д.№4/2023г. на ОСГК на ВКС

Тълкувателното дело е образувано по въпроса **допустим ли е иск по чл. 75, ал. 2 ЗН за нищожност на делбата, ако тя е допусната, но все още не е извършена.**

Отговорът на така поставения въпрос следва да бъде даден при съобразяване със същността и целите на делбеното производство, както и на възможността съсобствениците да сезират съда с искане за прекратяване на съсобствеността с участието на всички лица, съпритежаващи съсобственото вещно право и не на последно място със смисъла на тълкуваната разпоредба.

Съдебната делба е уредена в ГПК (Глава 29) като особено исково производство, което протича в две фази - фаза по допускане и фаза по извършване, като с решението, с което приключва първата фаза на производството само се установява дали извършването на делбата следва да бъде допуснато. Едва след влизане на това решение в сила във втората фаза на производството съдът извършва делбата между лицата, между които извършването е било допуснато.

Искът за нищожност на делбата представлява специфичен способ за защита правата на неучаствалия в делбеното производство съсобственик, с който той би могъл да защити правата си и то в хипотеза, при която не разполага с други средства за защита.

Следва да се отбележи, че последователно ВС в тълкувателната си практика акцентира върху израза „делбата е извършена без участието на някой съсобственик“. Така в т. 7 на ППВС №7/1973г. е прието, че договорът за доброволна делба е нищожен, когато като страна в него не участва някой от съсобствениците на имота. Нищожна е и съдебна делба, когато като страни в производството не са участвали всички съсобственици. В мотивите към тази точка са изложени съображения, че договорът за доброволна делба, когато като страна в него не участва някой от съсобствениците на вещта, както и съдебната делба, извършена без участието на някой съсобственик, са нищожни. Решението по нищожната делба не е пречка за извършването на делба между действителните съсобственици, тъй като не са налице условията на чл. 224 ГПК (отм.).

С решението, с което приключва първата фаза на делбеното производство, само се установява налице ли е съсобственост, между кои лица и какви са делбените им права. Съсобствеността с това решение не се прекратява и в този смисъл делба не се извършва. Всеки съсобственик,

който не е участвал в това производство, може да предяви своя иск за делба и доколкото няма да е налице субективен идентитет между двете дела, не съществува пречка второто по ред дело да приключи с влязло в сила съдебно решение. Не съществува пречка и съсобственик, който е участвал в това производство да предяви иск за делба при участието на всички съсобственици.

Разпоредбата на чл. 75, ал. 2 ЗН не установява пречка съсобственик, който не е участвал в предходно делбено производство, при което делбата е била допусната, но все още не е извършена, да предяви иск за делба на същото имущество с твърдението, че постановеното решение по допускане на делбата не го обвързва - не е налице пълен идентитет от субективна страна между двете дела по смисъла на чл. 298, ал. 1 ГПК, а оттам и забрана за пререшаване на спора по смисъла на чл. 299 ГПК. Искът за делба би бил допустим и без позоваване на нищожността на предходната делба. Въпросът дали е налице съсобственост и между кои лица би се разрешил в новото делбено производство въз основа на събраните доказателства и при съобразяване на установеното в чл. 298, ал. 1 ГПК правило без при това да е необходимо да се навежда твърдение за нищожност на допусната, но все още неизвършена делба.

Ако делбата бъде извършена, отново всеки съсобственик, който не е участвал в производството, може да предяви своя иск за делба и по вече изложените съображения съдът ще бъде длъжен да приеме делото за разглеждане и да проведе производството. Не е необходимо съсобственикът да се позовава на нищожност на делбата, за да предяви иска си. Достатъчно е да заяви, че решението му е непротивопоставимо. И отново следва да се отбележи, че с подобно право разполагат и останалите съсобственици, които са участвали в предходното делбено производство, тъй като в отношенията им с неучаствалия в това производство съсобственик сила на пресъдено нещо не е формирана.

Когато законодателят предвижда толкова тежък порок (нищожност) винаги когато преценяваме наличието му трябва да си зададем въпроса „защо“ именно такава санкция е предвидена и много точно да преценяваме кога тази санкция е приложима, т.е. да търсим и нейния смисъл.

Въпросът за нищожността има своя смисъл, когато се преценяват последиците от извършената делба, независимо дали е извършена със съдебна спогодба, договор за делба или съдебно решение, в последващи иски производства. На съсобственик, който не е взел участие в делбено

производство, правата на съделителят, в чийто дял е поставен имот с нищожната делба, не могат да бъдат противопоставени. Съделителят, в чийто дял е поставен имотът с нищожната делба би могъл да се позове на придобивна давност, но ще има качеството недобросъвестен владеец. Същото качество той би имал и ако претендира извършени в имота подобрения. Именно в това следва да се търси смисълът на тълкуваната разпоредба. Не напразно в т.1 на ТР 3/2013г. ОСГК на ВКС прие, че е допустимо искът за установяване нищожност на договор за доброволна делба по смисъла на чл. 75, ал. 2 ЗН да бъде предявен самостоятелно в отделно исково производство, доколкото последователно в своята практика ВС е поддържал, че подобен иск може да бъде предявен само когато за ищеца не съществува друг път за защита.

По тези съображения следва да се приеме, че иск по чл. 75, ал. 2 ЗН за нищожност на делбата, ако тя е допусната, но все още не е извършена, е недопустим.

съдия Светлана Калинова

съдия Пламен Стоев

съдия Емилия Донкова

съдия Геника Михайлова